

СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ ОФІЦЕРА-ПРИКОРДОННИКА

Полок В.С.

Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

Проведено аналіз питань моделі фахівця і на його підставі було розроблено модель офіцера-прикордонника, яка містить у собі функціональний та формуючий рівні. Розроблена модель спрямована на визначення ефективного та оптимального змісту професійної підготовки, виокремлення організаційно-педагогічних умов їхньої підготовки, а також на розробку раціональної й доцільної її технології.

Ключові слова: модель фахівця, офіцер-прикордонник, професійна підготовка, технологія, готовність.

Постановка проблеми в загальному вигляді. З метою дослідження питань пов'язаних з професійною підготовкою майбутніх офіцерів-прикордонників, яка забезпечує формування професійної готовності військовослужбовців прикордонного відомства до майбутньої оперативної-службової діяльності слід побудувати модель офіцера-прикордонника як результат такої підготовки. Так модель, на нашу думку, дозволить окреслити організаційно-педагогічні умови ефективно професійної підготовки та формування певних компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питанню ефективної професійної підготовки фахівців та визначення образу, який має бути створений в процесі навчання у вищих навчальних закладах науковцями приділяється досить багато уваги. Але вишукати найбільш ефективні шляхи покращення, інтенсифікації сформованості суб'єкта навчання як фахівця без чіткого уявлення який він має бути у результаті без його кваліфікаційної характеристики не можливо. Це безумовно стосується і вищої військової освіти.

Питаннями моделювання в процесі дослідження організації освітньо-виховного процесу приділяли увагу В. Вихруц, І. Грязнов, В. Давидов, В. Ягулов. В сфері методичного забезпечення у процесі реалізації організаційно-педагогічних умов у різних аспектах моделювання використовували Є. Брижатиї, С. Дяков, М. Недбай, Ю. Лавріков та інші. Безпосередньо питаннями моделювання особистості у різних сферах діяльності слід відзначити таких вчених як В. Векслер, І. Каньковський, О. Пономарьов, О. Смирнова, Н. Тализіна. У той же час їхні роботи не були спрямовані на моделювання фахівців прикордонного відомства.

Тому **метою статті** стало проведення аналізу підходів до побудови моделі офіцера-прикордонника та її розробка для сучасних умов, а також уточнення сутності дефініції «модель фахівця».

Виклад основного матеріалу. В процесі дослідження процесу структурування та виявлення принципів побудови моделі фахівця І. Каньковський зауважив, що передумовою, яка актуалізує ці питання є те, що існуючі кваліфікаційні характеристики, які розроблені в межах професійної державних освітніх стандартів, не задовольняють дослідників процесу ефективно підготовки фахівців. Він виокремив низку причин, а саме [1, с. 82]:

– стандарти розробляються в умовах конкретної соціокультурної ситуації, а, відповідно, кваліфікаційні характеристики адекватні тільки в період часу їхньої розробки;

– процес розробки стандартів і процес їх затвердження досить сильно рознесений за часом і на момент їх затвердження ситуація вже змінилася, і критерії, які закладено цими стандартами в модель вимагають термінового перегляду, корекції, а іноді і кардинальної та радикальної їх переробки;

– швидкоплинність сучасного світу, його динамічність стає дедалі більше, що призводить невідповідності стандартів та побудованих на їх основі моделей реальним потребам суспільства.

До цих причин, на нашу думку, слід додати не тільки впливи соціокультурних змін, а й вплив політичних та економічних змін, які досить потужно впливають на військову освіту на будь-якому кваліфікаційному рівні підготовки фахівця правоохоронних органів та збройних формувань.

Взагалі питання щодо моделі фахівця досить різняться, так розробляючи модель фахівця Ю. Лавріков позиціонує її як це відображення навчальних планів, програм, інших документів, що відзеркалюють і регламентують процес підготовки у вищому навчальному закладі. Дослідник вважає, що модель професійної підготовки фахівця в найбільш загальному вигляді є схематичним вираженням об'єму та структури знань, властивостей і навичок, необхідних для майбутньої діяльності. Побудова моделі передбачає визначення: функціональну сутність фахівця; широту його професійного профілю; професійні графічні характеристики; оцінку фахівця та прогнозу розвитку цієї діяльності на найближчу і віддалену перспективи; схеми навчальних дисциплін з урахуванням їх обсягу та співвідношення [2].

Інший погляд, що модель фахівця включає низку моделей, а саме: модель діяльності фахівця, модель підготовки фахівця, модель діяльності студента, модель прийому до вищого навчального закладу (модель абітурієнта), модель діяльності викладача [3]. Аналізуючи наукові праці [3-7] слід відзначити, що структура та зміст моделі фахівців має містити три ознаки, а саме:

– майбутнє професійне середовище;
– основні аспекти майбутньої професійної діяльності фахівців;
– кваліфікаційні характеристики та вимоги до фахівця.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що розробка моделі фахівця спрямована на забезпечення досягнення певних цілей:

- аналіз характеру та змісту сфери професійної діяльності фахівця;
- визначення необхідних знань, умінь, навичок та особистих важливих якостей, які забезпечать успішну самореалізацію фахівця у сфері професійної діяльності;
- встановлення науково обґрунтованого вектора проектування освітнього процесу, його змісту та загальної організації, що має забезпечити формування професійної готовності до діяльності;
- визначення критеріїв результативності сформованості фахівця (обсяг знань, рівень умінь, сталість практичних навичок, ступінь розвиненості особистих важливих якостей);
- забезпечення максимальної відповідності рівня здібностей та діяльності у сфері майбутньої професії та здатностей до успішної реалізації особистості в ній;
- формування і підтримка іміджу ВНЗ і авторитету його диплома, надійне забезпечення його випускникам конкурентних переваг на ринку праці [6; 8].

Треба відзначити, що науковці [1, 6] розглядаючи питання розробки моделі фахівця акцентують увагу на тому, вона будується на основі результатів системного аналізу змісту і характеру майбутньої професійної діяльності фахівця і можливих тенденцій її еволюції. Тому вона повинна відображати основні вимоги до рівня виконання фахівцем усього спектру виробничих функцій і рішення сукупності типових завдань його професійної і соціальної діяльності.

Нам імпонує позиція тих, хто вважає, що зміст освітньої програми фахівця має враховувати відображення в ньому двох боків готовності до професійної діяльності: діяльну і особистісну. Тому процесу створення освітньої програми передують побудова моделі діяльності фахівця і визначення на її основі моделі особистості фахівця (рис. 1).

Модель діяльності включає: перелік сфер професійної діяльності; перелік об'єктів професійної діяльності; опис основних видів професійної діяльності; перелік завдань, які вирішуються у професійній діяльності; знання теоретичного або прикладного характеру, якими оперує в своїй діяльності фахівець; шляхи вирішення виділених проблем або завдань. Модель особистості фахівця визначає необхідні якості і властивості, знання, вміння та особливості, які необхідні для успішного оволодіння родом діяльності [9].

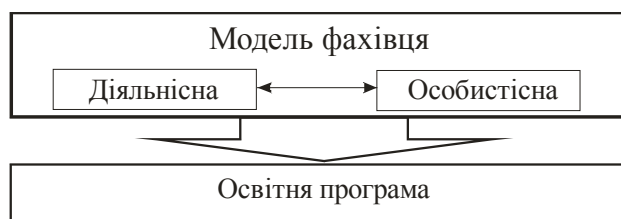

Рис. 1. Основні компоненти моделі фахівця

У структурі професійної діяльності фахівця практично будь-якого профілю, науковці виокремлюють типові функції, які складають її сутність і типові завдання, які йому доводиться вирішувати в процесі практичного здійснення цієї діяльності [7].

Аналіз сфери діяльності прикордонного відомства, доводить, що зміст завдань і функцій визначається особливостями службової діяльності та сфери діяльності. Тому структуру професійної діяльності офіцера-прикордонника може бути представлена у вигляді схеми (рис. 2).

А. С. Пономарев пропонує розглядати два рівня ієрархії моделі фахівця. Перший рівень ієрархії утворюють вимоги суспільства до професійної та соціальної компетенції фахівця і до розвитку його професійно і соціально значущі особистісні риси і якості (рис. 3).

Другий рівень ієрархії моделі фахівця утворюють вимоги щодо відносин майбутнього фахів-

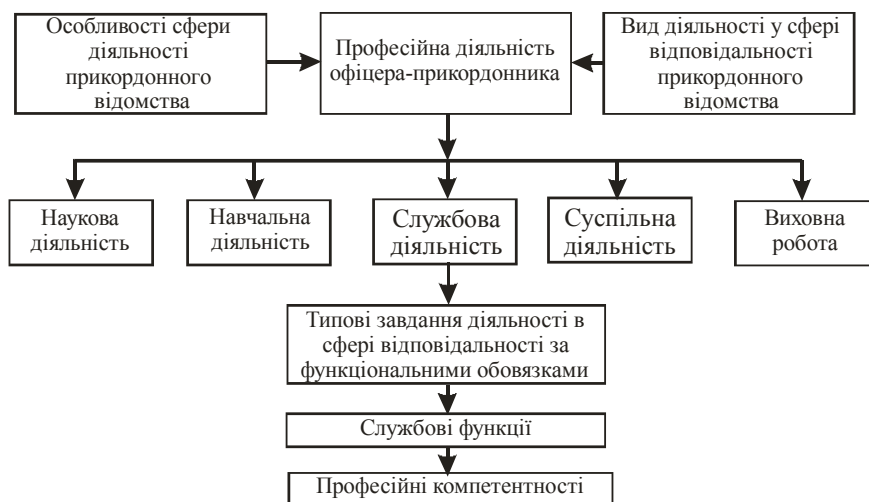

Рис. 2. Загальна структура професійної діяльності військовослужбовця прикордонного відомства

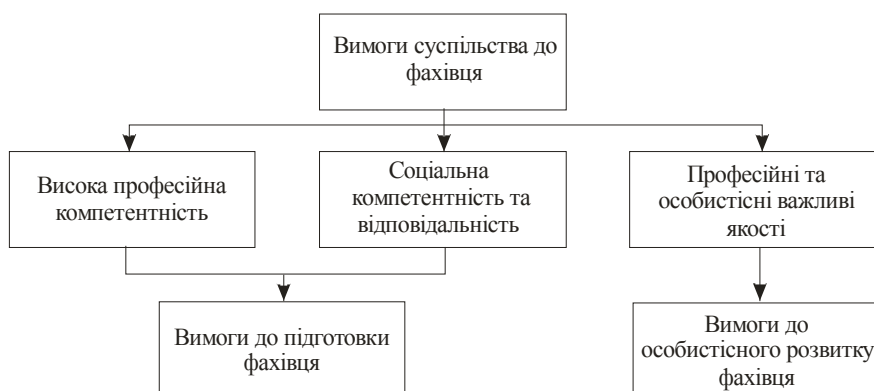

Рис. 3. Загальні вимоги до фахівця

ця з зовнішнім середовищем і тих обмежень, які вона накладає на його життя і діяльність (рис. 4). Ці обмеження у відповідній мірі виконує одночасно і регуляторну функцію, погоджуючи соціальні вимоги до фахівця з його особистими життєвими цілями, прагненнями і інтересами [6; 7].

Виходячи з досліджень науковців, слід зазначити, що підхід до побудови моделі офіцера-прикордонника повинен базуватися на системному підході до цілей його підготовки, спеціальним вимогам до професійної готовності, як інтеграції певного кола компетентностей, які визначаються сферою діяльності прикордонного відомства та особистісних важливих якостей для такої діяльності. Такий підхід дозволяє визначити раціональні способи і шляхи реалізації моделі в освітньо-виховному процесі професійної підготовки майбутнього офіцера-прикордонника до ефективного виконання службових обов'язків у майбутньому та функцій, які складають структуру його майбутньої професійної діяльності.

Серед основних принципів, котрими слід керуватися при розробці моделі спеціаліста, дослідники виокремлюють дві основні групи:

- загальнометодологічні принципи: системності, цілісності, інтегрованості, історизму, каузальності, діалектичного протиріччя і головної ланки;
- специфічні принципи: адекватності моделі, цілеспрямованих ліній особистості, єдності світоглядних основ, єдності методологічних основ, забезпечення професійної і соціальної компетентності, фундаменталізації освіти і її неперервності, забезпечення загальної і професійної культури, практичної спрямованості, розвитку креативності [6; 10].

Саме це дозволяє розробити модель офіцера-прикордонника, яка надасть можливість раціонально та спрямовано формувати його професійну підготовку у процесі навчання у вищому навчальному закладі прикордонного відомства (рис. 5).

На нашу думку, з метою окреслення загальної сутності моделі слід відзначити:

- модель офіцера-прикордонника є засобом наукового пізнання майбутньої професійної ді-

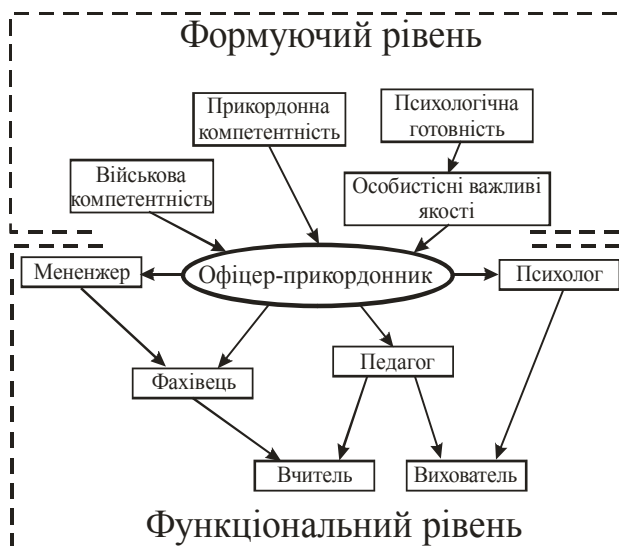

Рис. 5. Структурна модель офіцера-прикордонника

яльності і орієнтир для визначення змісту професійної його підготовки до майбутньої професійної діяльності;

- у структурі моделі визначено два рівня реалізації моделі, а саме:

- формуючий рівень, який окреслює спрямованість змісту професійної підготовки на формування професійної готовності до виконання службових обов'язків у майбутній професійній діяльності;

- функціональний рівень, який дозволяє проектувати зміст професійної підготовки, який має бути спрямований на конкретні компетентності, які притаманні майбутній професійній діяльності офіцера.

Тому метою професійної підготовки офіцера-прикордонника повинна забезпечувати формування його професійної готовності яка інтегрує в собі військову, прикордонну компоненти та їхню психологічну готовність до виконання оперативно-службової та бойової діяльності, а також набуття низки компетентностей, а саме: менеджера,

організатора, управлінця, який вміє використовувати чинники управління, враховуючи специфіку різноманіття напрямів діяльності у сфері відповідальності прикордонного відомства; фахівця у специфічній сфері відповідальності своєї майбутньої професійної діяльності (тилове, автотехнічне та бронетанкове, інженерне забезпечення і таке інше); педагога (вчителя та вихователя), який здатний навчати та виховувати підлеглих; психолога, який може превентивно діяти як у роботі з підлеглими так і під час виконання обов'язків безпосередньо на кордоні. Причому реалізовувати ці компетентності на високому професійному рівні на будь-якому рівні ієрархії в структурі відомства та у будь-яких умовах.

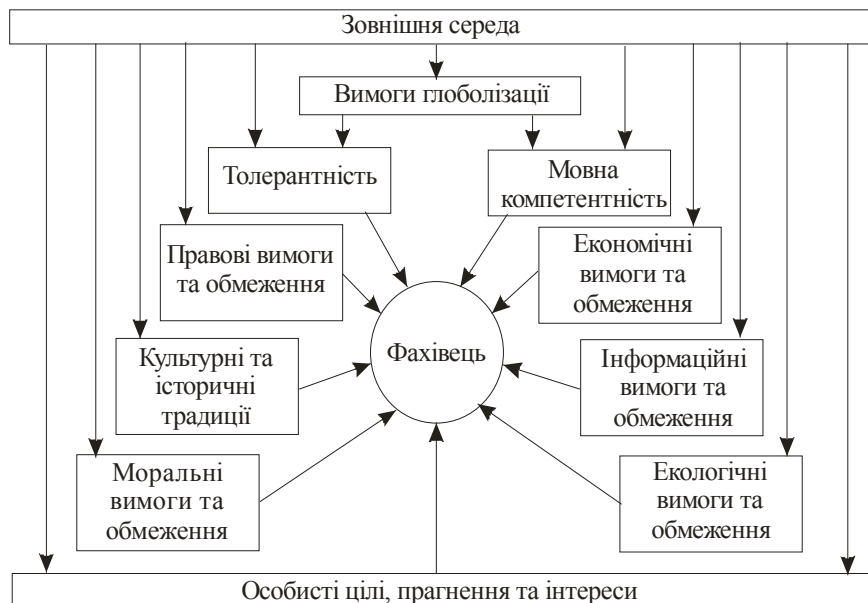

Рис. 4. Вплив зовнішнього середовища на структуру фахівця

Висновок. Розроблена модель офіцера-прикордонника дозволяє. Саме широкий спектр завдань, які офіцер-прикордонник повинен вирішувати в процесі службової діяльності, вимагає особливого підходу до технології формування його професійної готовності.

Перспективи наступних досліджень ми пов'язуємо з виявленням особистісно важливих якостей офіцера-прикордонника, які необхідно формувати в процесі професійної підготовки під час навчання у навчальних закладах прикордонного відомства.

Список літератури:

1. Каньковський І. Є. Педагогічна система підготовки фахівця / І. Є. Каньковський // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. – Х. : УІПА, 2010. – Вип. 28-29. – С. 215-221.
2. Лавриков Ю.А. О модели профессиональной подготовки экономистов [Текст]. – Л.: Изд-во ЛФЭИ, 1973. – 122 с.
3. Смирнова Е. Н. Шляхи формування моделі фахівця з вищою освітою [Текст]. – Л.: Вид-во ЛДУ, 1977. – 136 с.
4. Давидов В.П., Рахимов О.Х.-А. Теоретические и методические основы моделирования процесса профессиональной подготовки специалиста // Инновации в образовании. – 2002. – №2. – С.62-83.
5. Кузьмина Н.В. Методи дослідження педагогічної діяльності [Текст]. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1970. – 114 с.
6. Пономарев А. С. Модель спеціаліста як джерело вибору і обґрунтування змісту професійного навчання [Текст]: Текст лекції. Харків: НТУ «ХПИ», 2006. – 58 с.
7. Пономарев О.С. Модель професійної діяльності фахівця [Текст]: Текст лекції. – Харків: НТУ «ХПИ», 2006. – 36 с.
8. Якубовський М.А. Математичне моделювання професійної діяльності вчителя з використанням теорії нечітких множин [Текст] // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 3. – С. 53-61.
9. Векслер В. А. Проектирование информационной модели специалиста для системы дополнительного образования [электронный ресурс] // Вестник Омского государственного педагогического университета. – Вып. 2007. – URL:www.omsk.edu/
10. Талызина Н. Ф. Пути разработки профиля специалиста [Текст]. – Саратов: Изд-во СГУ, 1987. – 176 с.

Полук В.С.

Национальная академия Государственной пограничной службы Украины
имени Богдана Хмельницкого

СТРУКТУРНАЯ МОДЕЛЬ ОФИЦЕРА-ПОГРАНИЧНИКА

Аннотация

Проведен анализ модели специалиста и на его основании была разработана модель офицера-пограничника, которая включает в себя функциональный и формирующий уровни. Разработанная модель направлена на определение эффективного и оптимального содержания профессиональной подготовки, выделение организационно-педагогических условий их подготовки, а также на разработку рациональной и целесообразной ее технологии.

Ключевые слова: модель специалиста, офицер-пограничник, профессиональная подготовка, технология, готовность.

Poluyk V.S.

National Academy of the State Border Service of Ukraine
named after Bogdan Khmelnytsky

STRUCTURAL MODEL OF OFFICER-BORDERER

Summary

An analysis of the specialist model was conducted and on the basis of it a model of a border guard officer was developed, which includes a functional and formative level. The developed model is aimed at determining the effective and optimal content of vocational training, highlighting the organizational and pedagogical conditions for their preparation, as well as the development of its rational and appropriate technology.

Keywords: specialist model, border officer, training, technology, readiness.